

ESTIMAREA PROBABILITĂȚII PRACTICĂRII UNOR MESERII DEFICITARE ÎN MUNICIPIUL BUCUREȘTI

Valerica Donea

Institutul de psihologie

Tot mai multe cercetări sociale se orientează spre depistarea modalităților de asigurare a forței de muncă pentru meserile deficitare. Numeroase studii au analizat mecanismele funcționale ale integrării socioprofesionale a tineretului, motivația în muncă și mobilitatea socioocupațională, raportul dintre ofertă și cererea forței de muncă pentru unele meserii deficitare, precum și caracteristicile fluctuației efective la aceste meserii. Studiul de față circumscrisie în aria acestor preocupări a realităților unor profesioni care își așteaptă un nou statut socioprofesional, precum și măsuri economico-sociale și politico-organizatorice corespunzătoare fiecareia.

I. Metodologie

Problemele puse în discuție aici derivă din obiectivul estimării probabilității unor meserii deficitare, urmărit alături și de alte obiective în proiectul de cercetare *Rezerve de forță de muncă în municipiul București*¹.

Premisa generală de la care s-a plecat în realizarea acestui obiectiv a fost admiterea unor legături strânse între instabilitatea profesională a forței de muncă *care se pregătește* pentru aceste meserii și motivele renunțării la meseria anterioară, motivele alegerii altei profesioni, criteriile prezente de apreciere a ei, prestigiul, avantajele și dezavantajele meseriei alese, aptitudinile personale, exigențele locului de muncă.

Această premisă ne-a permis detalierea obiectivului enunțat în următoarele categorii de probleme : **a.** motive inițiale — motive de apreciere a meseriei alese, discrepanța dintre ele și cotele probabile de fluctuație ; **b.** exigențele locului de muncă și calitatele celor care se califică ; **c.** rezervele de forță de muncă ; **d.** percepția dificultăților meseriei alese ; persis-tența motivelor de renunțare.

În acest context au fost analizate următoarele corelații ipotetice : **1.** măsurarea concordanței dintre criteriile (motivele) care au stat la baza alegerii meseriei și motivele aprecierii actuale ; **2.** gradul de concor-

¹ Proiectul a fost condus de cercet. șt. Dorel Abraham. Cercetarea s-a desfășurat pe o perioadă de 6 ani (1973—1978), la realizarea anchetei de teren pentru acest obiectiv colaborind și Adriana Nistor, investigator social.

danță dintre exigențele locului de muncă și aptitudinile celui care se pregătește pentru aceasta; 3. gradul de concordanță (neconcordanță) pentru care s-a renunțat la meseria anterioară (pentru cei care au mai practicat o meserie) și greutățile pe care le intrevăd la viitorul loc de muncă.

Corelațiile ipotetice menționate mai sus sunt strins legate de alte aspecte referitoare la numărul celor care și-ar realege meseriile pentru care se califică, rezervele de forță de muncă policalificată, prestigiul unor meserii deficitare, date obiective privind muncitorii care vor practica aceste meserii (sex, vîrstă, studii, loc de rezidență etc.), care completează analiza motivației (în alegerea și aprecierea acestor profesii) și a probabilității practicării lor.

Informațiile privind problematica expusă au fost culese printr-un chestionar și prin aplicarea unui ghid de con vorbire.

II. Rezultate – Constatări

Ancheta de teren s-a desfășurat în perioada mai–decembrie 1978 asupra a patru loturi de elevi reprezentând 103 subiecți care se calificau la locul de muncă pentru meserile de: mecanici-auto—27 (I.T.B.); șoferi autobuze—25 (I.T.B.); dulgheri—26 (C.C.M.B.); zidari—25 (C.C.M.B.). Aceste loturi au fost alese aleator și reprezentau 50% din numărul elevilor care se pregăteau pentru aceste meserii.

După variabila sex, cei 103 subiecți reprezintă 98% bărbați și 2% femei. Subiecții anchetați sunt în majoritate tineri: 47% pînă la 20 de ani inclusiv; 42% între 21–25 de ani; 8% între 26–30 de ani; 3% peste 30 de ani.

Mai mult de jumătate (68%) dintre cei investigați nu-și întemeiaseră încă o familie la data efectuării anchetei, 19% fiind căsătoriți cu copii, 11% căsătoriți fără copii, 2% divorțați fără copii.

Mentionăm că 71% din cei care lucrează în aceste meserii sunt recruteați din comunele subordonate județului Ilfov, unde își mai păstrează încă domiciliul. În rest, 17% își au domiciliul stabil în mediul urban provincial, iar 3% provin din comunele suburbane ale Capitalei. Cei cu rezidență stabilă în București reprezintă doar 8%.

De asemenea, este de remarcat că, exceptând cei 7% navetiști și cei 8% cu domiciliul stabil în București, 85% din muncitorii care asigură forța de muncă pentru aceste meserii își au *domiciliul actual temporar* în orașul București. Această populație reproduce structura clasei muncitoare din care provin în proporție de 46% (tatăl a fost muncitor), în timp ce un procent semnificativ (45%) provine din rîndurile țărănimii cooperatiste. Restul forței de muncă în procente foarte reduse provine din rîndul maștrilor, tehnicienilor, funcționarilor și intelectualilor.

Simpla enumerare a acestor date obiective relevă multiplele probleme materiale și de adaptare socioculturală pe care le ridică această populație și influența acestor probleme asupra instabilității profesionale.

**Motive inițiale — motive actuale de apreciere a meseriei alese —
discrepanța dintre ele și cotele probabile de fluctuație**

În aprecierea probabilității practicării meseriei alese s-a avut în vedere analiza mărimii concordanței dintre criteriile care au stat la baza alegerii meseriei și criteriile pentru care aceasta este apreciată în prezent. Menținerea acelorași criterii de apreciere, din momentul opțiunii pînă la practicarea efectivă a meseriei, indică faptul că alegerea profesiunii a fost acceptată cunoscindu-se bine atît avantajele, cit și dezavantajele ei.

În cazul unei discordanțe de apreciere, probabilitatea fluctuației crește odată cu modificările care vor interveni în avantajele altor meserii² și creșterea numărului dezavantajelor (insatisfaçțiilor) în meseria aleasă. S-a constatat că fluctuația este mai mare pentru meserile în care muncitorii mai dețin o calificare. În cazul nostru, riscul de fluctuație, măsurat după ponderea acelora care mai dețin o calificare, ierarhizează cele patru meserii astfel : șofer (72%) ; mecanic-auto (22%) ; zidar (22%) ; dulgher (8%). În mod concret, ariile de concordanță-discordanță dintre criteriile inițiale și criteriile actuale de apreciere variază în raport cu cele patru meserii.

Astfel, meseria de *mecanic-auto* a fost aleasă pentru următoarele motive : plăcută, frumoasă (59%) ; efort fizic moderat (18%) ; apropiere de locuință (15%) ; mărimea ciștințului (45%) ; utilă (4%). Actualmente această meserie este apreciată numai pentru următoarele două motive : plăcută, frumoasă (74%) ; utilă (26%). Rezultă că o proporție variind între 4%–18%, la data efectuării anchetei, nu-și împlinisează dezideratele pentru care și-au ales această meserie. Nivelul maxim (18%) al acestei proporții este apropiat de numărul mecanicilor care mai dețin o calificare. Corelind cele două variabile, putem să presupunem că proporțiile respective conduc la creșterea probabilității de fluctuație.

La meseria de *șofer*, criteriile care au stat la baza alegerii au fost următoarele : *mărimea ciștințului* (48%) ; *frumusețea profesiei* (44%) ; faptul că este *curată* (4%) ; *posibilitatea de a rezolva problema locuinței* (4%). În aprecierile ulterioare, *mărimea ciștințului* nu mai apare ca un motiv de satisfacție decât doar pentru 12% din subiecți ; însă pentru motivul *frumusețea profesiei* aprecierile actuale înregistrează o proporție mai mare decât cele inițiale care au determinat alegerea meseriei. Ideea că această meserie ar putea facilita posibilitatea rezolvării problemei locuinței dispare complet, 4% din subiecți abținându-se să facă vreo apreciere, în timp ce o proporție egală aduc un argument în plus în aprecierea actuală, și anume *utilitatea*.

Inregistrind diferența celor 36% care nu mai apreciază ciștințul și luind în considerație proporția celor 4% care considerau că prin această meserie (*practicată la I.T.B.*) își vor putea rezolva problema locuinței, se poate aprecia că cel puțin pentru aceste proporții, care însumate reprezintă 40%, ne putem aștepta la fluctuație, cu precizarea pe care o vom

² Avem în vedere avantajele create pentru unele meserii, cum ar fi cea de *șofer*, cointeresarea materială fiind mai substanțială în raport cu alte meserii. De aceea, pentru acest gen de meserii, potențialitatea fluctuației variază între doi poli : ceea ce așteaptă individul și ceea ce realizează el efectiv ; ceea ce așteaptă el este rezolvarea intereselor de moment, interese care capătă o mare importanță pentru individ într-o aglomerație urbană de proporțiile Bucureștiului.

relua că deși 72% din șoferi sunt calificați în alte meserii, ei nu doresc în generă schimbarea meseriei, ci practicarea ei în alte locuri³.

Aleasă, în principal, pentru mărimea cîștigului (42%) și frumusețea ei (43%), *dulgheria* — meserie care a avut o tradiție la noi, în prezent cu un prestigiul mai scăzut — este mai puțin apreciată pentru principalele două motive inițiale: *mărimea cîștigului* (31%), *frumusețea ei* (27%); restul aprecierilor actuale se grupează în jurul motivelor: *condiții de lucru în aer liber* (19%), *utilă, de viitor* (15%), *curată* (8%). Ponderea, mai mică cu 10%, a celor care apreciază mărimea cîștigului în raport cu așteptările lor inițiale este apropiată de numărul dulgherilor calificați în alte meserii (8%) și reprezintă o cotă potențială de fluctuație.

În ceea ce privește meseria de *zidar*, cu excepția aprecierii utilității ei, observăm că toate criteriile de alegere înregistrează în prezent o descreștere evidentă: „mărimea cîștigului” (scade de la 32% la 20%); „efort fizic moderat” (scade de la 16% la 4%) etc. Pentru această meserie proporția care este afectată cu o probabilitate mai mare de fluctuație potențială (apreciată după criteriul cîștigului) este de 12%⁴.

Așadar, după neconcordanța dintre principalele criterii inițiale și cele actuale de apreciere, cele patru meserii înregistrează următoarele probabilități de fluctuație: mecanic auto — 18%; șofer — 40%; dulgher — 11%; zidar — 12%.

Exigențele locului de muncă și calitățile celui care se califică

Neconcordanța dintre aprecierile subiecților privind calitățile care se cer pentru practicarea unei meserii și aprecierile privind calitățile proprii a fost considerată de noi ca un suport psihologic al fluctuației profesionale, constituind, în același timp, un indicator al lipsei de orientare profesională și determinând, de cele mai multe ori, fluctuația din întreprindere.

Astfel, pentru practicarea meseriei de *mecanic-auto*, subiecții investigați au apreciat că nu posedă calitățile necesare, ca *forță fizică, stăpînire de sine, interes, pasiune*, considerind că ei compensează prin calitate, cum ar fi: *răbdare* (25,93%); *cunoașterea meseriei* (7,41%); *dragoste de muncă* (22,22%); *atenție bună* (14,81%); *îndemînare* (29,63%).

La meseria de *șofer* s-a înregistrat o concordanță mai mare între aprecierile privind exigențele locului de muncă și calitățile proprii, lucru explicabil avînd în vedere probele psihologice utilizate la selecția subiecților pentru cursurile de calificare. Pentru această meserie, *efortul fizic mare* (28%) constituie motiv de fluctuație și *mărimea cîștigului* (16%). Afirmația este întărită de numărul mare al celor care apreciază ca dificultăți ale meseriei actuale: *programul de lucru* (28%); *mărimea cîștigului* (16%); *imposibilitatea de a rezolva problema locuinței* (16%). Avind în

³ Doar 8% dintre șoferi în cazul unei reorientări profesionale și-ar realege altă meserie.

⁴ Criteriul *mărimea cîștigului* s-a detașat net de toate celelalte criterii la fiecare meserie în parte. De aceea, noi l-am desemnat ca fiind cel mai reprezentativ pentru aprecierea cotelor de fluctuație adăugind, totodată, criteriul *posibilitatea rezolvării problemei locuinței* prezent numai la meseria de *șofer*.

⁵ Procentul mic al celor care declară că își cunosc bine meseria se datorează faptului că ancheta de teren s-a desfășurat în primele trei luni ale cursului de calificare.

vedere selecția profesională bună care s-a făcut, au declarat că și-ar realege propria meserie.

În ceea ce privește meserile de *dulgher* și *zidar*, aprecierile subiecților privind calitățile cerute de meserie și calitățile proprii au concordat în cea mai mare parte. Investigația de teren a relevat două insușiri psihice întâlnite la cei care practică aceste meserii: *forța fizică* și *dragostea de muncă*.

Concordanța dintre calitățile cerute și calitățile proprii reprezintă o componentă semnificativă în analiza instabilității profesionale; lipsa acesteia poate influența: a) executarea sarcinilor de lucru din punct de vedere calitativ și cantitativ; b) satisfacția în muncă și atitudinea față de muncă; c) relațiile cu grupul de muncă.

În ansamblu, neconcordanța dintre calitățile cerute la locul de muncă și calitățile proprii îl determină pe individ să caute un echilibru, o soluție. Este cunoscut că în orice acțiune umană sunt prezente dorința de reușită și teama de eșec⁶ și, de asemenea, este la fel de cunoscut că între trebuințele *fundamentale* ale omului se numără și *nevoia de stabilitate* la locul de muncă. Stabilitatea, rezistența la schimbare, în genere, crește odată cu vîrstă (după cum au dovedit studiile de gerontologie). Faptul este în deplină concordanță cu înregistrarea cotelor maxime de fluctuație la tineri.

Atunci cînd dorința de reușită și nevoia de stabilitate nu realizează echilibrul individului, acesta se orientează către o altă profesie pentru care presupune că are inclinații și apreciază că sunt șanse de rezolvare a situațiilor conflictuale enumerate la punctele a, b, c. Alături de neconcordanța dintre aptitudinile muncitorului și exigențele locului de muncă, desigur că, în primul rînd, condițiile grele de muncă (ambianța termică, sonoră, luminoasă, programul de lucru prelungit, efortul fizic mare și naveta) determină fluctuația profesională.

În plus, se observă că ritmul foarte intens cerut de realizarea unor obiective sociale (în cazul nostru construcțiile sau cerințele tot mai ridicate ale traficului urban) „creează”, în anumite perioade, „meserii căutători”, avantajate temporar (intrarea în capitală, cazarea în căminele pentru nefamiliști etc.). Fluxul temporar către aceste meserii este de fapt oglinda *forței de atracție* pe care o exercită capitala (fenomen prezent pretutindeni în lume). Odată realizat dezideratul stabilirii în capitală, orientarea către alte profesii⁷, mai avantajoase pentru realizarea altor interese de moment, creează mari goluri de forță de muncă calificată pentru aceste meserii care astăzi se numesc „deficitare”.

Rezerva de forțe de muncă

Studiul fluctuației potențiale a luat în considerare meseria anterioară și tendințele de eventuală reorientare profesională a muncitorilor aflați în curs de calificare. Meseria anterioară indică importante pierderi în

⁶ Paul Popescu Nevezanu, *Curs de psihologie generală*, vol. II, București, Edit. didactică și pedagogică, 1977, p. 458.

⁷ Ancheta de teren a relevat că meseria de șofer este cea mai „rivenită”; deși se bucură de un prestigiu mai mare printre meserile deficitare de forță de muncă, ea înregistrează, pe ansamblul indicatorilor de instabilitate profesională, cea mai mare fluctuație.

investițiile făcute pentru calificarea forței de muncă în anumite meserii și poate fi privită ca o „sansă” în plus de instabilitate profesională (mai ales pentru muncitorii calificați), dar în același timp reprezintă o importantă rezervă de forță de muncă mobilizabilă, în măsura în care astăzi urgențele în realizarea unor obiective sociale solicită tot mai mult lucru în echipe cu forță de muncă policalificată⁸.

Pe ansamblu celor patru meserii, aproape jumătate (49%) din subiecții investigați au practicat o meserie înainte de calificarea actuală și, ceea ce este mai important, o mare parte dintre aceștia erau calificați pentru acea meserie. Pentru fiecare meserie, în parte, situația se prezintă astfel (vezi tabelul nr. 1):

Tabelul nr. 1

Rezerve de forță de muncă calificată

Meseria pentru care se califică	1	2	3
	Au practicat o meserie înainte de calificarea actuală	Calificați în alte meserii	
Sofer (I.T.B.)	92 %	72 %	
Mecanic-auto (I.T.B.)	41 %	22 %	
Dulgher (C.C.M.B.)	38 %	8 %	
Zidar (C.C.M.B.)	24 %	20 %	

În ceea ce privește tendințele de eventuală reorientare profesională (*Dacă ați fi pus în situația de a vă alege o meserie, care ar fi cea aleasă?*) răspunsurile s-au distribuit conform datelor inscrise în tabelul nr. 2.

Astfel, la mecanicii auto se înregistrează tendință evidentă de reorientare către alte profesii; la ceilalți indicatori ai fluctuației, ei nu se mai situează pe primul loc. Aceasta și pentru că mecanicii au, în general,

Tabelul nr. 2

Tendințe de eventuală reorientare profesională

Meseria actuală	Realegerea meseriei actuale	Opțiuni pentru alte meserii	Indeciști	Total
Soferi	76 %*	8 %	16 %	100 %
Mecanici auto	74 %	26 %	—	100 %
Zidari	84 %	16 %	—	100 %
Dulgheri	92 %	4 %	4 %	100 %

* Soferii și mecanicii auto își realeg propria meserie. Realegera proprii meserii nu poate fi considerată în situația I.T.B., un indicator obiectiv al stabilității profesionale.

⁸ Cercetarea de teren indică existența în cadrul C.C.M.B. a unor echipe formate din muncitori policalificați care execută lucrări complexe pe care ar fi trebuit să le realizeze succesiv mai multe echipe de specialiști. Astfel se scurtează termenele de execuție, se utilizează mai rational forța de muncă și, nu în ultimul rind, afirmă șefii de echipă, se sudează *colective de lucru trainice* bazate pe calitatea muncii și cointeresarea materială. De asemenea, în cadrul I.T.B. funcționează cursuri de policalificare pentru meserile de sofer și mecanic-auto.

condiții mai grele de lucru, fiind expuși la frig și la curent (11%). Desigur, conjunctura (prilejurile favorabile)⁹, necesitățile obiective și evenimentele personale (căsătorie, decesul ruedelor apropiate, îngrijirea copilului etc.) contribuie și ele la transformarea fluctuației potențiale în fluctuație efectivă.

Percepția dificultăților meseriei alese. Persistența motivelor de renunțare

În analiza probabilității practicării meseriei alese s-a apreciat ca o componentă favorabilă instabilității profesionale persistența motivelor care au dus la părăsirea meseriei avute anterior. Pentru posibilitatea comparării la întrebările : *Care sunt motivele pentru care ați renunțat la ultima meserie ? și Ce greutăți credeți că veți avea la locul de muncă după repartizare ?* s-a expus subiecților aceeași listă de motive. Motivele de renunțare la ultima meserie se reîntîlnesc la noua meserie (înregistrate la aprecierea dificultăților meseriei actuale) în proporții variate de la o meserie la alta, proporții care reprezintă în fapt probabilitatea de repetabilitate („recidivă”) a fluctuației profesionale.

Astfel, pentru meseria de mecanic-auto, frecvența cu care reapar motivele de renunțare (*efort fizic mare, depărtare de locuință*) variază între 4 și 11%, ponderea maximă menținându-se la motivul *depărtarea de locuință*. La șoferi, această proporție variază între 8—28%, ponderea maximă deplasându-se de la *efort fizic mare* (8%) la motivul *program de lucru prelungit* (28%). În ceea ce privește meseria de dulgher, motivele de renunțare (*cîștiag redus, muncă plăcăsitoare, monotonă*) reprezintă ponderi atunci cînd se referă la dificultățile meseriei, variind între 4%—12%. Pentru zidari, motivele care mai persistă la renunțare sunt în proporție de 4% — *efortul fizic mare*; în schimb, apar noi motive (*programul de lucru, depărtarea de locuință, imposibilitatea de a rezolva problema locuinței*) a căror valori se situează între 4%—11%.

Pe cele patru meserii, după indicatorul „persistența motivelor”, avem următoarele probabilități de fluctuație : mecanici auto (4%—15%); șoferi (8%—28%); dulgheri (4%—12%); zidari (4%—11%). Reținem că pentru acest indicator al fluctuației, meseria de șofer înregistrează cele mai mari valori, pentru celelalte meserii valorile fiind echiprobabile.

II. Concluzii și proponeri privind căile de limitare ale tendințelor de fluctuație

Corelînd rezultatele tuturor indicatorilor analizați pe ansamblul celor patru meserii, meseria de șofer s-a detașat net, în ceea ce privește cotele probabile de fluctuație. Din cercetare a rezultat că principali indicatori care favorizează fluctuația șoferilor de autobuze : 92% au părăsit altă meserie; 72% au și alte calificări; 22% dorința de a-și alege o altă

⁹ Prilejurile de „evadare” către alte profesii sunt foarte numeroase și o listă exhaustivă a lor este aproape imposibilă. Un model care să sintetizeze cîteva direcții de analiză cauzală a fluctuației trebuie să includă cel puțin trei aspecte : caracteristicile lucrătorului, exigentele muncii, conduită în față exigențelor muncii.

meserie (reorientare profesională); 40% lipsa atașamentului față de meserie; 18% neîmplinirea dorințelor și a aspirațiilor celor care și-au ales această meserie.

Aceeași indicatori cu valori mai mici sunt prezenti și la celelalte meserii. În luarea unor măsuri de limitare a fluctuației, nu atât ponderile înregistrate la un lot restrins de subiecți sunt esențiale, cit *direcțiile* pe care le indică.

Plecind de la *trebuințe* și *motivații*, reamintim că aceste meserii sunt apreciate în mare parte pentru mărimea cîstigului. Acest motiv ocupă încă ponderi însemnate pentru alegerea meseriei de șofer. *Stimularea materială rămîne o cale deschisă de acțiune în limitarea fluctuației.* Întrucît constatăm că lipsă de atașament față de meserie înregistrează proporții îngrijorătoare (mechanic auto – 22%; șofer – 90%; dulgher – 21%; zidar – 28%) și, de asemenea, că printre criteriile actuale de apreciere a profesiei nu apare o motivație de ordin superior, de tipul *pasiune, interes*, propunem ca, odată cu inițierea în meserie, tineretul să se bucură de o astinență psihopeducativă asigurată prin cadre de specialitate (psiholog, pedagog). Aceasta cu atit mai mult cu cît există la noi o preocupare pentru educarea tineretului în spiritul unei înalte morale, incompatibile cu modul actual de apreciere a unor meserii preponderent după mărimea cîstigului.

În baza anchetei de teren și a convorbirilor avute cu maîstri și șefi de echipe considerăm că măsurile de limitare a fluctuației profesionale nu pot face abstracție de: 1. rezolvarea problemelor legate de locuință; 2. protejarea și îmbunătățirea ambianței de lucru termice, sonore, luminoase; 3. creșterea prestigiului acestor meserii prin mijloacele de comunicare în masă.

Mentionăm, de asemenea, că aprecierea probabilității practicării unor meserii este supusă întotdeauna unei doze de imprevizibil. Dacă la ora actuală psihologii au ajuns la un consens în ceea ce privește trebuințele fundamentale, nu același lucru putem spune despre capacitatea de a prevedea acele „momente” cînd trebuințele îl determină pe individ să-și schimbe meseria.